

Лутаєва Т. В. Педагогічні ідеї та діяльність науковців Імператорського Харківського університету щодо формування здорового способу життя / Т. В. Лутаєва // Педагогіка здоров'я : зб. наук. праць V Всеукраїнської науко-практ. конф., присвяченої 170-річчю з дня народження І.І.Мечникова / за заг. ред. І.Ф. Прокопенка. – Харків : ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, 2015. – С. 350-352.

Лутаєва Т.В.

канд. пед. н., доц.

Національний фармацевтичний
університет

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВЦІВ ІМПЕРАТОРСЬКОГО ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Вітчизняна державна гуманітарна політика щодо національного виховання передбачає забезпечення розв'язання проблеми формування здорового способу життя, що актуалізує вивчення шляхів вирішення відповідної проблеми в минулому.

Мета даних матеріалів – на основі вивчення та аналізу історико-педагогічних джерел висвітлити ідеї науковців-медиків та природознавців Імператорського Харківського університету та досвід їх діяльності стосовно формування здорового способу життя.

Сучасні науковці визначають “здоровий спосіб життя” як багатофункціональну спрямовану діяльність, яка взаємопов'язана з фізичним, соматичним, психічним та моральним здоров'ям, що вимагає всебічного підходу [6, с. 165-166].

Викладачі медичного та фізико-математичного факультетів Імператорського Харківського університету виявили особливу активність щодо пошуків шляхів формування здорового способу життя підростаючого покоління в контексті вирішення нагальних проблем розвитку суспільства.

У досліджуваній період низка навчальних дисциплін, що викладалися майбутнім медикам, націлювала студентів до набуття знань, умінь та навичок стосовно організації охорони здоров'я. Особливе значення з цього приводу відводилося гігієні. У період, що передував утворенню кафедри загальної гігієни в Харківському університеті (1872 р.), питання гігієни висвітлювались в промовах учених на урочистих актах університету та засіданнях вченої ради медичного факультету. Серед них: промова професорів Л. О. Ванноті та В. Ф. Дрейсіга “Про жахливе забруднення м. Харкова, яке зумовлює різні хвороби” (1807 р.) [4].

Відомий географ-ботанік А. М. Краснов (1862-1915 рр.) у “Листах до батьків” (1911 р.) на основі власних спостережень за студентами під час екскурсій та колегами під час відряджень зробив висновок про необхідність надання систематичних знань з гігієни та санітарії на всіх

рівнях освіти. Він рекомендував також скористатися досвідом іноземців у пошуках шляхів розумної організації життя молоді [3].

Формуванню здорового способу життя пересічних громадян сприяла культурно-просвітницька робота наукових та освітніх товариств, у діяльності яких активну участь приймали науковці Харківського університету. Так, увагу громадськості до актуальних проблем охорони здоров'я привертало Харківське медичне товариство (ХМТ), що було засноване у 1861 р. Професор фізіології В. Я. Данилевський був одним з ініціаторів заснування в Харкові у 1914 р. Педагогічного відділу сприяння справі виховання, напрямом роботи якого був фізичний розвиток дітей [2].

У досліджуваний період науковці Імператорського Харківського університету публікували науково-популярні видання, присвячені проблемі боротьби із соціальними негараздами (В. Фавр «Способы общественно-государственной борьбы с пьянством», П. Ковалевський «Пьянство, его причины и лечение» та ін.) [4]. Поширенню знань серед студентства про способи запобігання хворобам сприяли музейні експозиції Етнографічного музею Харківського університету [8].

Значну увагу на початку ХХ ст. науковці-медики надавали дослідженню проблеми статевих взаємовідносин. Відомий харківський гігієніст В. В. Фавр, приват-доцент Харківського університету, організував у 1902 р. анкетне опитування серед 1299 студентів харківських вищих навчальних закладів (ВНЗ). Результати дослідження свідчили, що раннє статеве життя, невпорядковані статеві стосунки призводили до появи венеричних захворювань [9, с. 201-206]. Статистичні дані дозволили В. Фавру зробити висновок про необхідність уваги громадськості та педагогів до питання статевого виховання молоді, створення умов для формування здорового способу життя в навчальних закладах.

У процесі педагогічної діяльності викладачі медичного факультету Харківського університету виявляли приватну ініціативу у справі формування охорони здоров'я студентської молоді. Так, на початку ХХ ст. (1909 р.) з ініціативи професора кафедри загальної патології Харківського університету О. В. Репрева (1853-1930 рр.) в Харкові було створено Товариство допомоги хворим недостатнім учням у ВНЗ м. Харкова [10].

Формуванню здорового способу життя серед дітей та юнацтва сприяла культурно-просвітницька робота Харківського товариства поширення у народі грамотності (далі – ХТГ), заснованого зусиллями викладачів Імператорського Харківського університету на чолі з професором М. М. Бекетовим (1827-1911 рр.) у 1869 р. У роботі ХТГ активну участь брав професор медичного факультету В. Я. Данилевський [1]. За наполяганням Санітарного комітету та Шкільно-педагогічного Комітету (створеного у 1902 р. при ХТГ) в усіх навчальних закладах ХТГ було введено гарячі сніданки, регулярно проводились екскурсії [1].

Вивчення педагогічної спадщини учених-медиків дозволяє виявити висунуті ними ідеї стосовно досягнення активного довголіття. Заслуговує на окремий аналіз критичні зауваження І. П. Скворцова щодо міркувань

І. І. Мечникова про долю людей похилого віку. На думку І. П. Скворцова, більш важливою справою є піклування про добробут дітей [7, с. 20]. На наш погляд, Іринарх Поліхронійович не зрозумів, що І. І. Мечников, розкриваючи власне бачення проблеми розвитку людства, велику роль відводив саме вихованню молоді [5, с. 222].

Науковий пошук свідчить, що в ХІХ – на початку ХХ ст. питання формування здорового способу життя було присутнім у контексті осмислення науковцями проблеми розвитку особистості, вирішення санітарно-гігієнічних проблем та проблеми здоров'я людини.

Науковці-медики та природознавці Імператорського Харківського університету висували ідеї та проводили діяльність щодо формування здорового способу життя студентів як у режимі навчальної роботи, так і у позааудиторний час (актові виступи в університеті; демонстрація експозицій засобів охорони здоров'я в музеях та на виставках; добродійна й просвітницька діяльність викладачів у справі охорони здоров'я дітей та молоді; опитування студентів та обробка отриманої інформації). Харківські освітяни також вважали педагогічно доцільним сприяти збереженню здоров'я дітей та молоді шляхом критичного відбору та впровадження зарубіжного досвіду з означеної проблеми.

Література

1. ДАХО. Ф. 200 «Харківське товариство поширення в народі грамотності». Оп. 1. Спр. 214 «Отчет о деятельности санитарного комитета за 1899 г.», л. 24.
2. ДАХО. Ф. 29. «Матеріали про затвердження статутів добровільних товариств і спілок по Харківській губернії». Оп. 1. Спр. 430 «Об утверждении устава Харьковского педагогического общества для содействия делу воспитания» (51 л.).
3. Краснов А. М. Письма к родителям. Письмо четвертое / А. М. Краснов // Южный край. – 1911. – 17 июня.
4. Медицинский факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805-1905) / Под. ред. проф. И. П. Скворцова и Д. И. Багалея. – Харьков : Изд-во университета, 1905-1906. – 471 с.
5. Мечников И. И. Этюды оптимизма / И. И. Мечников. – М. : Наука, 1988. – 328 с.
6. Педагогіка здоров'я : великий енциклопедичний словник з екологічної, валеологічної та інклюзивної освіти [Текст] / О. Ю. Ажиппо, М. К. Подберезський, Ю. Д. Бойчук та ін. ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Харк. держ. акад. фіз. культури, Навч.-наук. ін-т педагогіки та психології. – Х. : ХДАФК, 2013. – 433 с.
7. Скворцов И. П. Человеческие идеалы и действительность в жизни и науке / И. П. Скворцов // Вестник знания. – 1894. – № 2. – С. 3-22.
8. Сумцов М. Ф. Слобожане. Історико-етнографічна розвідка / Підготовка тексту й мовна редакція Л. Ушкалова. – Х. : Акта, 2002. – 282 с.

9. Фавр В. В. К вопросу о половых сношениях, о венерических болезнях и онанизме учащейся молодежи: Результаты харьк. анкеты среди студентов / В. В. Фавр // Рус. журн. кожных и венерических болезней. – 1910. – Т. 19, № 4. – С. 197-215.
10. Южный край. – 1909. – 28 ноября, 1 декабря.